Rashi on Malachi
רש"י על מלאכי
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Malachi
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-http://sefaria.org

רש"י על מלאכי

Chapter 1

Verse 1

מַשָּׂא דְּבַר ה׳. פורפור"ט בְּלַעַ"ז, דָּבָר הַנִּמְסָר לְמַלְאָכִי לָשֵׂאת אוֹתוֹ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
בְּיַד מַלְאָכִי. כְּבָר הָיָה מָסוּר בְּיָדוֹ זֶה יָמִים רַבִּים. מִכָּאן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּבָרַיְתָא
דִּמְכִילְתָּא, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים עָמְדוּ עַל הַר סִינַי, וְשָׁם נִמְסְרוּ לָהֶם הַנְּבוּאוֹת. וְכֵן (ישעיהו
מח:טז) אוֹמֵר: "מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אָנִי, וְעַתָּה ה׳ אֱלֹהִים שְׁלָחַנִי".

Verse 2

וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב. לָתֵת לוֹ אֶת "אֶרֶץ חֶמְדָּה צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם" (ירמיהו ג:יט) – אֶרֶץ
שֶׁצְּבִיוֹן כָּל צִבְאוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בָּהּ.

Verse 3

וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי. לְדוֹחֲפוֹ אֶל אֶרֶץ שֵׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. וּמִנָּהָג שֶׁבָּעוֹלָם, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
שְׁנֵי בָּנִים, לַבְּכוֹר הוּא בּוֹרֵר לוֹ מָנָה יָפָה.
וָאָשִׂים אֶת הָרָיו שְׁמָמָה. אֵינָן דּוֹמִין לְהָרֵי יִשְׂרָאֵל.
לְתַנּוֹת מִדְבָּר. מְעוֹן תַּנִּים.

Verse 4

כִּי תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ. וְאִם יֹאמְרוּ מַחֲרִיבֵי הַמִּקְדָּשׁ: מִתְחַלָּתֵנוּ רָשִׁים הָיִינוּ, אֲבָל מֵעַתָּה
שֶׁהֶעֱשַׁרְנוּ מִבִּזַּת יְרוּשָׁלַיִם נָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת שָׁלָנוּ – כֹּה אָמַר ה׳ וְגוֹ׳.

Verse 5

יִגְדַּל ה׳ מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל. יַרְאֶה גְּדֻלָּתוֹ מֵעַל לִגְבוּלֵנוּ לְהוֹדִיעַ כִּי אֲנַחְנוּ עַמּוֹ.
וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: "יִסְגֵּא יְקָרָא דַה׳, וְאַפְּתֵי יָת תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל".

Verse 6

בֵּן. יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב, וְכֵן עֶבֶד אֲדוֹנָיו. וְאַתֶּם קְרוּיִין בָּנִים וַעֲבָדִים, וְעַתָּה אִם אָב
אֲנִי לָכֶם אַיֵּה כְּבוֹדִי.
אָמַר ה׳ צְבָאוֹת לָכֶם. אַתֶּם הַכֹּהֲנִים הַבּוֹזִים אֶת שְׁמִי.
וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ. כְּלוֹמַר יָדַעְתִּי שֶׁתֹּאמְרוּ לִי: "בַּמֶּה בָזִינוּ"? הֲרֵי הַבְּזָיוֹן.

Verse 7

מַגִּישִׁים עַל מִזְבְּחִי וְגוֹ׳: וַאֲמַרְתֶּם. כְּלוֹמַר, וְאִם תֹּאמְרוּ: "בַּמֶּה גְּאַלְנוּךָ"? – גָּאַלְנוּ לְךָ
אֶת לֶחֶם מִזְבְּחֶךָ. אֲנִי מֵשִׁיב לָכֶם, כִּי בְּזֹאת גְּאַלְתֶּם אוֹתִי בְּאָמְרְכֶם: "שֻׁלְחַן ה׳ נִבְזֶה
הוּא". בּוֹזִים הָיוּ לַחֲלֹק אִישׁ בְּאָחִיו בַּמְּנָחוֹת וּבַקָּדָשִׁים, וְאוֹמֵר: מֵאַחַר שֶׁהוּא אָסוּר לָנוּ
לַחֲלֹק מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה וְזֶבַח כְּנֶגֶד זֶבַח, וְטֹרַח וְעָמָל הוּא לַחֲלֹק כָּל מִנְחָה וּמִנְחָה בְּשָׁבִיל
כַּזַּיִת אוֹ כַּפּוֹל הַמַּגִּיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

Verse 8

אֵין רָע. וְכִי אֵין דָּבָר זֶה רָע?

Verse 9

וְעַתָּה חַלּוּ נָא פְּנֵי. וְעַתָּה אַתֶּם הַכֹּהֲנִים הָעוֹשִׂים הָרַע הַזֹּאת, אֵיךְ יַעֲלֶה בִּלְבַבְכֶם לִהְיוֹת שְׁלוּחֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים? הֲרֵי מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹאת הָרָעָה.
הֲיִשָּׂא?. אֶת פְּנֵיכֶם לִשְׁמֹעַ תְּפִלָּה מִפִּיכֶם, וְלָמָּה אֶת שׁוֹלְחֵיכֶם

Verse 10

מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם. הַלְוַאי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי לְבִלְתִּי
הָבִיא שָׁם קָרְבָּן מְתֹעֶבָה הַזֹּאת.
וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם. בָּאִישִׁים שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם.
וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ״הָגֵף לִי אֶת הַדֶּלֶת הַזּוֹ״ – אֵין
תּוֹבֵעַ עָלָיו שָׂכָר; ״הַדְלֵק לִי אֶת הַנֵּר הַזֶּה״ – אֵין שׁוֹאֵל עָלָיו שָׂכָר. וְאַתֶּם – מִי בָּכֶם
שֶׁסָּגַר דְּלָתַי חִנָּם? וְלֹא הֵאַרְתֶּם מִזְבְּחִי חִנָּם. קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא עֲשִׂיתֶם חִנָּם דְּבָרִים שֶׁדִּרְכָּן
.לַעֲשׂוֹתָן בְּשָׂכָר. לְפִיכָךְ אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם

Verse 11

גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: דְּקָרוּ לֵיהּ אֱלָהָא דֶּאֱלָהַיָּא. אֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲבוֹדָה
זָרָה יוֹדֵעַ (שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ) שֶׁהוּא עַל כֻּלָּם. וּבְכָל מָקוֹם מִתְנַדְּבִים לִשְׁמִי, אַף הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
וּמַזָּלוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה בְּכָל מָקוֹם.
וְכֵן כָּל תִּפְלּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בְּכָל מָקוֹם, הֲרֵי הֵן לִי כְּמִנְחָה טְהוֹרָה. וְכֵן תִּרְגֵּם
יוֹנָתָן: ״וְכָל עִדָּן דְּאַתּוּן עָבְדִין רְעוּתִי, אֲנִי מְקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן, וּשְׁמִי רַבָּא מִתְקַדַּשׁ עַל
יְדֵיכוֹן, וּצְלוֹתְכוֹן כְּקָרְבָּן דְּכִי קָדָמַי״. וְכֵן פֵּרֵשׁ הַמִּקְרָא: וְלָמָּה אַתֶּם מְחַלְּלִין שְׁמִי?
עֲלֵיכֶם, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִין לְפָנַי, וַהֲלֹא גָּדוֹל הוּא בַּגּוֹיִם. וַאֲנִי אֲהַבְתִּי וְחִבַּבְתִּי
.וְאַף בַּגּוֹלָה, מֻקְטָר וּמֻגָּשׁ הוּא לִשְׁמִי
.וּמִנְחָה טְהוֹרָה. הוּא לִי, כִּי עַל יְדֶכֶם שְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם, וְאַתֶּם מְחַלְּלִין אוֹתִי וְאֶת שְׁמִי

Verse 12

וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ. נִיבוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַשָּׁגוּר בְּשִׂפְתוֹתֵיכֶם, זֶהוּ: ״תָּמִיד נִבְזֶה אָכְלוֹ״ –
אַתֶּם אוֹמְרִים עָלָיו. כְּלוֹמַר, כְּבָר הוֹצֵאתֶם עָלָיו דְּבָה זוֹ, וְנִיב זֶה הֶחֱזַקְתֶּם לְמִזְבְּחִי
.אָכְלוֹ. מַאֲכָלוֹ

Verse 13

וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה. בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה, וְאָנוּ עֲנִיִּים וְאֵין יְכֹלֶת לְהַשִּׂיג לְמִבְחַר נְדָרִים. וְכֵן
תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ״הָא דַּאֲיְתִינָא מְלִיאוּתָנָא״
וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ. זוֹ אַחַת מִשְּׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה תֵּבוֹת שֶׁל תִּקּוּן סוֹפְרִים. ״הִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ״ –
״אוֹתִי״ נִכְתַּב, אֶלָּא שֶׁכְּנָגְדָּהּ הַכָּתוּב וּכְתָבוֹ ״אוֹתוֹ״. ״וְהִפַּחְתֶּם״ וְהִדַּאֲבְתֶּם – לְשׁוֹן ״מַפַּח
(איוב יא:כ) ״נָפֶשׁ.
.אוֹתִי. וְאֶת שֶׁלָּנוּ

Verse 14

נוֹכֵל. מִתְנַכֵּל בְּמִרְמָה, בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר לְפָנַי, לֵאמֹר: ״אֵין לִי טוֹבָה מִזּוֹ
.וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר. אֵיל הֶהָגוּן לְעוֹלָה, וְהוּא נוֹדֵר וְזָבַח
.מָשְׁחָת. בַּעַל מוּם, כְּמוֹ (ויקרא כב:כה) ״מָשְׁחָתָם בָּהֶם״

Chapter 2

Verse 1

.אֲלֵיכֶם. הַכֹּהֲנִים, אֲנִי מְצַוֶּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת, שֶׁלֹּא תַּקְרִיבוּ אֵלָּה עַל מִזְבְּחִי

Verse 2

וְאָרוּתִי. וְקִלַּלְתִּי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם – מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ לָכֶם: הַדָּגָן, וְהַתִּירוֹשׁ, וְהַיְצָהָר
וְגַם אָרוּתִיהָ. וּבֶאֱמֶת אֵין לִתְלוֹת הַדָּבָר עַל תְּנַאי שֶׁתָּלִיתִי בְּ"אִם לֹא יִשְׁמַע", כִּי יָדַעְתִּי
שֶׁלֹּא תִשְׁמְעוּ. לְפִיכָךְ אֲנִי מַעֲתָּה אָרוּתִיהָ.

Verse 3

וְזָרִיתִי פֶרֶשׁ. שֶׁל בְּהֵמוֹת חַגֵּיכֶם עַל פְּנֵיכֶם. כְּלוֹמַר, לֹא תְקַבְּלוּ שָׂכָר מֵאִתִּי כִּי אִם לְרָעָה,
לְבֻשֶׁת, וְאֶגְעַר לָכֶם אֶת זֶרַע הַשָּׂדֶה.
וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו. פֶּרֶשׁ בְּהֵמוֹת קָרְבְּנוֹתֵיכֶם יִשָּׂא אֶתְכֶם אֵלָיו, לִהְיוֹת זוֹלְלִים וְנִבְזִים
כָּמוֹהוּ.

Verse 4

לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי. שֶׁאֲנִי חָפֵץ שֶׁתִּתְקַיְּמוּ (אִתִּי) בַּבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי לְשֶׁבֶט לֵוִי.

Verse 5

חַיִּים וְהַשָּׁלוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר לְפִינְחָס "אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" (במדבר כה:יב), וְהֶבְטַח לוֹ וּלְזַרְעוֹ
אַחֲרָיו. הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ זַרְעוֹ בַּחַיִּים.
וָאֶתְּנֵם לוֹ. שֶׁיְּקַבֵּל בְּמוֹרָא, וְכֵן עָשָׂה וַיִּירָאֵנִי.
נִתָּת. לְשׁוֹן 'חִתַּת' – נִתְיָרֵא.

Verse 6

בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי. אַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס. וְכֵן בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, הֵשִׁיבוּ כָּל
שִׁבְטֵיהֶם מֵעָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי" (שמות לב:כו).

Verse 7

כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן. עֲלֵיהֶם מוּטָל לִשְׁמֹר דַּעַת. לָמָּה? שֶׁהֲרֵי תוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ, שֶׁכְּבָר דָּבָר זֶה
מָסוּר לָהֶם: "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב" (דברים לג:י).
כִּי מַלְאַךְ. שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, לְשָׁרֵת לְפָנָיו וּלְכַוֵּן לִפְנִים
בְּמִחִיצָתוֹ.

Verse 8

Verse 9

Verse 10

לְחַלֵּל בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ. בְּרִית שֶׁכָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אֲבוֹתֵינוּ בְּסִינַי.

Verse 11

כִּי חִלֵּל יְהוּדָה. אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהָיָה קָדֵשׁ לַה', "רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ" (ירמיהו ב:ג)
וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר. שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת בְּבָבֶל, וַאֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסֵפֶר
(עזרא ט). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא.

Verse 12

עֵר וְעוֹנֶה. עֵר בַּתַּלְמִידִים, וְעוֹנֶה בַּחֲכָמִים. "עֵר" – לְשׁוֹן 'אָדָם חָרִיף'.
וּמַגִּישׁ מִנְחָה. וְאִם כֹּהֵן הוּא, לֹא יִהְיֶה לוֹ בֵּן מַגִּישׁ מִנְחָה.

Verse 13

שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ. הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוֹכַחְתִּי הַרְבֵּה, הִיא קָשָׁה – שֶׁנָּשָׂא נָכְרִיּוֹת וַאֲפִלּוּ הוּא פָּנוּי.
וְזֹאת שֵׁנִית, קָשָׁה מִמֶּנָּה, שֶׁהַנָּשׂוּי יִשְׂרְאֵלִית נָשְׂאוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַנָּכְרִיּוֹת, לְפִי שֶׁנִּתְפַּתֶּמּוּ
הַיִּשְׂרְאֵלִיּוֹת בָּרָעָב וּבַגּוֹלָה, וְנִתְגַּנּוּ עֲלֵיהֶם. וְהָיָה מוֹשִׁיבָהּ בְּבֵיתוֹ צְרוּעָה כְּאַלְמָנוֹת
חַיּוֹת, וְהַנָּכְרִית הָיְתָה גְּבֶרֶת.
כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח. שֶׁהָיוּ בָּאוֹת לִפְנֵי מִזְבַּח ה׳ וּבוֹכוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמְרוֹת: ״מָה
חָטָאנוּ, וּמַה מָּצְאוּ אֲנָשֵׁינוּ בָּנוּ עָוֶל? הִנָּנוּ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ לְהִתָּדֵק כְּסוּתוֹת״
מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת וְגוֹ׳. עַד שֶׁאֵינְכֶם כְּדַי שֶׁאֶפְנֶה אֶל מִנְחַתְכֶם וְלָקַחַת רְצוּי מִיָּדְכֶם.
וַאֲנָקָה. לְשׁוֹן ׳אֲנָחָה׳, שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר בְּלִבּוֹ. דמונישׁ״א בְּלַעַ״ז. וְאֵב לְכֻלָּם: ״הֵאָנֵק דֹּם״
(יחזקאל כד:יז). וְאִם ״אֲנָקָה״ לְשׁוֹן ׳צְעָקָה׳, הֵיכָן הַדְּמָמָה? וְתַרְגּוּמוֹ: ״דְּמִדַּנְקִין״.
וְכֵן תִּרְגֵּם (שם כ״ד) ״וּנְקֹטְתֶם בְּפִנֵיכֶם״ – ״וּתְדַנְקוּן״. לְשׁוֹן אָדָם הַנּוֹהֵם וּמִצְטַעֵר
בְּעַצְמוֹ.

Verse 14

Verse 15

וְלֹא אֶחָד עָשָׂה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם וְחַוָּה תְּחִלָּה.
וּשְׁאָר. הָרוּחוֹת וְהַנְּפָשׁוֹת לִי הָיוּ. מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן יָצְאוּ כֻּלָּם.
וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ. הָאֶחָד שֶׁבַּזּוֹג מְבַקֵּשׁ לִמְצֹא עֲלִילוֹת לְאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא בַּת זוּגוֹ, שֶׁהוּא זֶרַע
אֱלֹהִים. מָה הוּא תּוֹעֶבָה שֶׁמְּבַזֶּה אוֹתָהּ? וְזֶהוּ לְשׁוֹן תַּרְגּוּם שֶׁל יוֹנָתָן, אֶלָּא שֶׁיּוֹנָתָן
תִּרְגֵּם: ״וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ כִּי אִם זֶרַע אֱלֹהִים״. וְהַפְרוּשׁ נָכוֹן, אִם לֹא שֶׁ״הָאֶחָד״ נָקוּד
בְּטַעַם זָקֵף. נוֹתֵק טַעַם הַזָּקֵף אֶת תֵּבַת ״מְבַקֵּשׁ״ מִלְּהִתְחַבֵּר עִם ״וּמָה הָאֶחָד״, וְסָמְכוֹ אֵצֶל
״זֶרַע אֱלֹהִים״. וְיֵשׁ פִּתְרוֹן עַל פִּי הָאַגָּדָה, שֶׁנִּתְקַבְּצוּ נוֹשְׁאֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶל
הַנָּבִיא, אָמְרוּ לוֹ: ״וְלֹא אַבְרָהָם עָשָׂה כֵן, שֶׁנָּשָׂא הָגָר עַל אִשְׁתּוֹ״? וְאָמַר לָהֶם: ״וּשְׁאָר רוּחַ
לוֹ״ – לֹא דַעְתּוֹ כְּדַעְתְּכֶם, לֹא נָתַן בָּהּ עֵינָיו, דַּעַת אַחֶרֶת הָיְתָה לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: ״וּמָה
הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ – מָה הָיְתָה דַּעְתּוֹ? אָמַר לָהֶם: ״לִהְיוֹת לוֹ זֶרַע אֱלֹהִים״. וְתַרְגּוּם שֶׁל יוֹנָתָן
הֻכְשַׁר בְּעֵינַי, שֶׁלֹּא מָצְינוּ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה ׳שְׁאָר׳ מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן ׳אַחֵר׳, אֶלָּא בְּמָקוֹם
שֶׁאָדָם יָכוֹל לְפָרְשׁוֹ בִּלְשׁוֹן שִׁירִים, כְּמוֹ (דניאל ז:ז) ״אָכְלָה וּמַדָּקָה, וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַהּ
רָפְסָה״, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: ״וּשְׁאָר חַיָּבֵי מִיתוֹת״ – חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁפֵּרַשׁ. אֲבָל לְשׁוֹן שֶׁ׳אַחֵר׳
מְשַׁמֵּשׁ, אֵין ׳שְׁאָר׳ מְשַׁמֵּשׁ.
וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם. וּבְאֵשֶׁת נְעוּרִיךָ אַל יִבְגֹּד רוּחֶךָ.

Verse 16

כִּי שָׂנֵא שַׁלַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ חֲלוּקִין בָּהּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין. יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: אִם שָׂנֵאתָ, שַׁלַּח
אוֹתָהּ בְּגֵט וְתִנָּשֵׂא לְאַחֵר.
וְכָפָה חָמָס עַל לְבוּשׁוֹ. אֲבָל זֹאת – כְּלוּם הוֹגֶנֶת לַעֲשׂוֹת, שֶׁתִּפְרֹס עָלֶיהָ טַלִּיתֶךָ לְהַחֲזִיקָהּ
לְךָ כְּאִשְׁתֶּךָ, וְהֶחָמָס פָּרוּשׁ עַל אוֹתָהּ טַלִּית, שֶׁבִּלְבֶּךָ עָלֶיהָ שִׂנְאָה, וְאַתָּה מַקְנִיטָהּ וּמְצַעֲרָהּ
לְךָ כְּאִשְׁתֶּךָ, וְהֶחָמָס פָּרוּשׁ עַל אוֹתָהּ טַלִּית, שֶׁבִּלְבֶּךָ עָלֶיהָ שִׂנְאָה, וְאַתָּה מַקְנִיטָהּ וּמְצַעֲרָהּ
תָּמִיד?

Verse 17

בְּאָמְרֶכֶם כָּל עֹשֵׂה רָע וְגוֹ׳: אוֹ אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט. לְפִי שֶׁאַתֶּם רוֹאִים דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלְחָה,
וְצַדִּיקִים מְעֻנִּים וְנִכְשָׁלִים, אוֹמְרִים אַתֶּם בְּלִבְבְכֶם אַחַת מִשְּׁתֵּי דְּרָכִים הַלָּלוּ: ״כָּל עֹשֵׂה רָע
טוֹב בְּעֵינָיו״, אוֹ אֵין דִּין וְאֵין דַּיָּן לְפָרַע. וְכֵן פִּתְרוֹן לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: ״כָּל עֹשֵׂה רָע
טוֹב בְּעֵינָיו״ – לְכָךְ הוּא מַצְלִיחַ אוֹתָם. ״אוֹ״ אִם אֵין זֹאת, ״אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט״ שֶׁאֵינוֹ
נִפְרָע מֵהֶם.

Chapter 3

Verse 1

הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי. לְבָעֵר אֶת הָרְשָׁעִים.
וּמַלְאַךְ הַבְּרִית. נוֹקֵם נְקָם בְּרִית.

וּפְנֵה דֶרֶךְ. מִן הָרְשָׁעִים.
הָאֲדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מְבַקְשִׁים. אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט.

Verse 2

וּמִי יָכִיל. וּמִי מְכַלְכֵּל.
וּמִי הָעוֹמֵד. שֶׁיּוּכַל לַעֲמֹד.
וּכְבֹרִית מְכַבְּסִים. כְּבוֹרִית שֶׁל מְכַבְּסִים, שֶׁמַּעֲבִיר אֶת כָּל הַכֶּתֶם, כֵּן יַעֲבִיר כָּל הָרְשָׁעָה.
בּוֹרִית – עֹשֶׁב הוּא שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַכֶּתֶם, בְּלַעַ"ז שניי"א. וּלְשׁוֹן 'בּוֹרִית' – וְדַבֵּר
הַמְּצְחֲצָח וּמְטַהֵר, כְּמוֹ (תהלים עג:א) "לְבָרֵי לֵבָב".

Verse 3

וְיָשַׁב מְצָרֵף. יִפְנֶה מִכָּל עֲסָקָיו לִהְיוֹת כְּצוֹרֵף הַמְּצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף.

Verse 4

Verse 5

Verse 6

כִּי אֲנִי ה', לֹא שָׁנִיתִי. אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַאֲרִיךְ אַפִּי, לֹא שִׁנָּה דַּעְתִּי עָלַי מִבָּרְאשׁוֹנָה,
לֶאֱהֹב אֶת הָרַע וְלִשְׂנֹא אֶת הַטּוֹב.
וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב. אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתִים אַתֶּם בְּרַעְתְּכֶם וְלֹא גָבִיתִי מִן הָרְשָׁעִים בַּחֲיִים
לֹא כְלִיתֶם. אֵינְכֶם כָּלִים מִלְּפָנַי, וְהִנַּחְתִּי לִי הַנְּפָשׁוֹת לְגִבּוֹת מֵהֶם דִּינִי בְּגֵיהִנֹּם. וְכֵן
תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וְאַתּוּן דְּבֵית יַעֲקֹב דְּמַאן דְּמִית בְּעָלְמָא הָדֵין דִּינֵיהּ פָּסוֹק". כְּלוֹמַר, אַתֶּם
סְבוּרִים לוֹמַר: דִּינִי בָּטֵל, שֶׁאֵין עוֹד לְפָרַע מִמֶּנּוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ: "לֹא שָׁנִיתִי" –
לֹא הִכֵּיתִי אֶת מִי וְשָׁנִיתִי לוֹ. אֲבָל אֶתְכֶם, הֶעֱמַדְתִּי אַחַר פְּרָעוֹת הָרִבָּה, וְחִצֵּי כְלִים,
וְאַתֶּם אֵינְכֶם כָּלִים.

Verse 7

Verse 8

הֵיקַבַּע אָדָם. רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לְשׁוֹן 'גְּזֵלָה', וּלְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא
הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה. שֶׁאַתֶּם גּוֹזְלִים מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם, הֵיא גְּזֵלָתִי.

Verse 9

בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֶאֱרָים. עַל עָוֹן זֶה, שֶׁאֲנִי שׁוֹלֵחַ קְלָלָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹתִי
אַתֶּם קוֹבְעִים.

Verse 10

וִיהִי טֶרֶף. יְהִי מָזוֹן מָצוּי לְשַׁמָּשַׁי.

Verse 11

וְגָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֹכֵל. בֶּחָסִיל וְגָזָם, הָאוֹכֵל לָכֶם אֶת תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה וְהַגֶּפֶן.

Verse 12

אֶרֶץ חֵפֶץ. אֶרֶץ שֶׁחֶפְצִי בָּהּ.

Verse 13

Verse 14

שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים. עַל חִנָּם נַעֲבָדֶנּוּ, כִּי לֹא נְקֻבַּל שָׂכָר.
קְדֹרַנִּית. בִּשְׁפַל רוּחַ.

Verse 15

וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים וְגוֹ׳. אֲנַחְנוּ עֲבַדְנוּהוּ וְשָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ, וְעַתָּה רוֹאִים אֲלוּ
הָרְשָׁעִים מַצְלִיחִים, עַד כִּי מְאַשְּׁרִים אָנוּ אוֹתָם עַל מַעֲשֵׂה רִשְׁעָם.
גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים. לוֹמַר: ״נִרְאֶה מַה יּוּכַל לַעֲשׂוֹת לָנוּ״. וַיִּמָּלְטוּ מִן הָרָעָה, וְלֹא נִכְשְׁלוּ.

Verse 16

אָז נִדְבְּרוּ וְגוֹ׳. אֲנִי מֵשִׁיב עַל דִּבְרֵיכֶם: אָז, בַּעֲשׂוֹת הָרְשָׁעִים רִשְׁעָם, וְהַטּוֹבִים הָלְכוּ
קְדוֹרַנִּית מְפָנַי, שֶׁנִּדְבְּרוּ יִרְאֵי ה׳ שֶׁלֹּא לִדָּבֵק בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וַאֲנִי – לֹא נִשְׁכְּחוּ
דִּבְרֵיכֶם מִפָּנַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי מְמַהֵר לְהָשִׁיב גְּמוּל, כִּי הִקְשַׁבְתִּי וְשָׁמַעְתִּי, וְצִוִּיתִי
לִכְתֹּב לָהֶם סֵפֶר זִכָּרוֹן, וְהָיוּ לִי דִּבְרֵיהֶם מְקֻיָּמִים.

Verse 17

לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה. אֲשֶׁר אָצַרְתִּי וְהִנַּחְתִּי לְשַׁלֵּם בּוֹ גְּמוּלִי, שָׁם אַרְאֶה אֶתְכֶם מַה
בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע.
סְגֻלָּה. אוֹצָר, איישטו״י בְּלַעַ״ז.

Verse 18

Verse 19

כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא. יוֹם זֶה לְשׁוֹן שָׁמֶשׁ הוּא, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין גֵּיהִנֹּם לָעָתִיד לָבֹא,
אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, וּרְשָׁעִים נִדּוֹנִים בָּהּ, וְצַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין
בָּהּ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי וְגוֹ׳״
שֹׁרֶשׁ וְעָנָף. ״בְּרָא וּבַר בְּרָא״.

Verse 20

וּפִשְׁתָּם. לְשׁוֹן ׳שְׁמֵן׳, כְּמוֹ (ירמיהו נ:יא) ״כִּי תָפוּשׁוּ כְּעֶגְלָה דָּשָׁה״
מַרְבֵּק. הַנִּכְנָסֶת לָרִבְקָה לְפַטֵּם, קופי״לא בְּלַעַ״ז.

Verse 21

וְעַסּוֹתָם. וּכְבַשְׁתֶּם. לְשׁוֹן מְעוּךְ, וְדוֹמֶה לוֹ: ״וְשָׁם עָשׂוּ דַדֵּי בְתוּלֵיהֶן״ (יחזקאל כג:ג)

Verse 22

Verse 23

Verse 24

וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

עַל בָּנִים. עַל יְדֵי בָּנִים. יֹאמַר לַבָּנִים דֶּרֶךְ אַהֲבָה וְרָצוֹן: ״לְכוּ וְדַבְּרוּ אֶל אֲבוֹתֵיכֶם לֶאֱחֹז בְּדַרְכֵי הַמָּקוֹם״. וְכֵן ״וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם״. כָּךְ שָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת עֵדִיוֹת: לָשׁוּם שָׁלוֹם בָּעוֹלָם.